

Nordisk forskning i udvidet selvmord

Via søgning i tilgængelig kriminologisk litteratur samt forespørgsel til nordiske kriminologiske kolleger har Justitsministeriet Forskningskontoret fået nedennævnte oplysninger om nordisk forskning i udvidet selvmord, dvs. drab efterfulgt af gerningsmandens selvmord. Det bemærkes, at der ikke er foretaget litteratursøgning inden for selvmordsforskningsområdet, men den selvmordsforskning, der omtales i den følgende, er fremdraget af nordiske kolleger. Det skal indledningsvis også nævnes, at termen 'udvidet selvmord' ikke anvendes i faglitteraturen, idet begrebet indikerer, at gerningsmanden på forhånd havde planlagt sit selvmord. Det vides imidlertid ikke altid, om det har været tilfældet i de sager, hvor gerningsmanden efter et drab begår selvmord. Derfor tales i stedet om selvmord efter drab.

I Finland er der i begyndelsen af 1970'erne gennemført en undersøgelse af omfanget og baggrunden for udvidede selvmord.¹ Undersøgelsen vedrører perioden 1955 til 1970, hvor der er registeret i alt 126 udvidede selvmord i Finland, hvoraf knap halvdelen har indebåret drab på ægtefælle/samlever. I undersøgelsen fokuseres der på, om disse sager er mere udbredte i de fattigere landdistrikter end i byerne, men det viser sig ikke at være tilfældet. I undersøgelsen finder man desuden, at kun 17,5 pct. af gerningsmændene havde modtaget behandling på et psykiatrisk hospital, og at den hyppigste diagnose for dem, der havde fået psykiatrisk behandling, var skizofreni.

En senere finsk undersøgelse omfatter drab og udvidede selvmord i perioderne 1960-74, 1988-96 og 1998-2000.² I undersøgelsen fastslås, at der især i 1960'erne og frem til 1970'erne har været et fald i det årlige antal udvidede selvmord – fra knap 15 pr. år til 8-9 pr. år.³ Det antages, at dette i hvert fald i nogen grad kan skyldes økonomiske, sociale og kulturelle forandring, der bl.a. kan have gjort det lettere for ægtepar at blive skilt. Undersøgelsen viser endvidere, at udvidede selvmord i højere grad forekommer blandt drabsmænd fra middelklassen og blandt højinkomstgrupper end blandt drabsmænd, der er arbejdere og arbejdsløse.

I Sverige er der ikke gennemført forskning vedrørende alle former for udvidede selvmord, men alene forskning vedrørende den del af de udvidede selvmord, hvor gerningsmanden har dræbt eller udøvet vold med døden til følge mod kvinder, som på gerningstidspunktet var gift med eller tidligere havde været gift med gerningsmanden, eller som var eller havde været samlever eller kæreste med ham.⁴ Undersøgelserne viser, at gerningsmanden i en ganske stor del af disse drabs- eller voldstilfælde begik selvmord, nemlig i næsten en fjerdedel af tilfældene. Undersøgelserne viser

¹ Martti Virkkunen: Suicide Linked to Homicide. *Psychiatric Quarterly* vol. 48, 1974.

² Janne Kivivouri & Martti Lehti: Homicide followed by Suicide in Finland: Trend and Social locus. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* vol. 4, 2003.

³ I forhold til det totale antal drab udgør de udvidede selvmord 5-6 pct. i de senere undersøgelsesperioder.

⁴ Mikael Rying: Dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. BRÅ-rapport 2001:11. Mikael Rying: Utvecklingen av dödligt våld mot kvinnor i nära relationer. BRÅ-rapport 2007:6.

videre, at de gerningsmænd, der begår selvmord, adskiller sig fra dem, der ikke gør det, ved gennemgående at være meget ældre, sjældnere at være af fremmed etnisk herkomst og sjældnere at have været påvirket af alkohol eller narkotika på gerningstidspunktet. Svarende til den ovennævnte finske undersøgelse finder man også i den svenske, at de gerningsmænd, der begår selvmord, har befundet sig i en relativ god social situation. Den svenske undersøgelse påpeger endvidere, at der i sager om udvidet selvmord sjældnere end i andre sager har været kendskab til forudgående vold eller trusler mod offeret. Endelig nævnes, at gerningsmanden oftere i disse end i de øvrige sager har haft psykiske problemer. Der nævnes ikke, hvori disse psykiske problemer består.

I Norge har flere forskere skrevet om fænomenet udvidet selvmord. I en kort artikel, der primært bygger på forskning fra ikke-nordiske lande, skriver Fredrik A Walby bl.a., at der ikke foreligger oplysninger om effektive forebyggende tiltag på området, hvilket i høj grad hænger sammen med, at det drejer sig om et fænomen med en meget lav incidens.⁵ Han skriver dog, at det er muligt, at mere generelle hjælpe- og behandlingstiltag kan modvirke nogle episoder af udvidet selvmord. Som eksempel nævner han tiltag, der reducerer familievold, samt en generel behandling af psykiske lidelser og familiekriser. Desuden omtales en reduktion i adgangen til våben som muligt præventivt middel. Baseret på den internationale forskning skriver Walby endvidere, at det er vanskeligt at pege på risikofaktorer, men nævner alligevel forudgående vold og langvarige konflikter som mulige risikofaktorer. Desuden nævnes forekomsten af psykiske problemer hos gerningsmanden, svigtende helbred og, jf. ovenfor, adgangen til våben.

Tre nordmænd, Gustav Wik, Karen Galta og Siri Lerstøl Olsen, har sammen skrevet en bog om udvidede selvmord i nære relationer.⁶ Også dette skrift er primært baseret på forskning fra lande uden for Norden, som forfatterne dog mener også er af relevans for forholdene i Norge. Desuden fremlægges norske statistiske oplysninger om udvidede selvmord, og på baggrund af avisomtale af sagerne gennemgås norske sager herom fra perioden 2001 til 2003. Denne gennemgang er baseret på massemediernes beskrivelse af sagerne. Den omtalte statistik angår årene 1993 til 2004 og viser, at ud af 178 drab i nære relationer har gerningsmanden i 42 tilfælde efterfølgende begået selvmord. I bogens afsluttede, konkluderende afsnit skriver forfatterne, som ovennævnte Walby, at disse sager er vanskelige at forebygge. Der siges videre, at psykisk ubalance i form af depression, psykose eller sygelig jalousi er træk, der går igen i disse sager, men at gerningsmandens livssituation antagelig også har en udløsende betydning. Også disse forfattere peger på, at en mindsket adgang til våben muligvis kan være forebyggende.

⁵ Fredrik A. Walby: Drap etterfulgt av selvdrap. *Suicidologi*, årg. 9, nr.1, 2004.

⁶ Udkommet på Universitetsforlaget i Oslo i 2005.

Nordmanden Yngve Hammerlin, der har forsket meget i selvmord generelt, herunder ikke mindst selvmord i fængsler, omtaler i sine bøger også det udvidede selvmord.⁷ Omtalen vedrører imidlertid i højere grad teorier om selvmord end egentlige empiriske data og forskning. Der nævnes dog for enkelte år tal for andelen af drab, hvor gerningsmanden umiddelbart efterfølgende har begået selvmord.⁸

Fra Island er det oplyst, at der ikke er gennemført forskning på området.

Det bør også nævnes, at der tidligere er gennemført undersøgelser, der belyser forekomsten af udvidede selvmord i Danmark. Den vigtigste undersøgelse er gennemført af J.P. Hart Hansen og omhandler drab i Danmark i perioden 1946 til 1970.⁹ Undersøgelsen omfatter endvidere vold med døden til følge. Hart Hansen finder i sit materiale, at en ganske stor del af drabsmændene – 30 pct. – har begået selvmord efter drabet. Dette dækker dog over et betydeligt fald i andelen af drabsmænd, der efterfølgende begår selvmord, idet den fra begyndelsen af 1950'erne til slutningen af 1960'erne faldt fra 41 pct. af drabsmændene til 16 pct. af dem. Dette fald er forbundet med en mindskning i de drab, hvor familiedrama angives som drabsmotiv, idet de udgjorde 46 pct. af drabene i den førstnævnte periode mod 19 pct. i den sidstnævnte. Denne parallelitet i udviklingen skyldes, at familiedramaer angives som motivet bag 68 pct. af de drabsager, hvor gerningsmanden efterfølgende begår selvmord. Hart Hansen forbinder mindskningen i antallet af familiedramamotiverede drab med forbedrede sociale vilkår for især enlige, mens mindskningen i forekomsten af udvidede selvmord bl.a. forbindes med en mindsket anvendelse af husholdningsgas. Det bemærkes, at selvmord efter drab er forekommet betydeligt hyppigere blandt kvindelige drabsmænd end blandt mandlige, idet 46 pct. af de kvindelige drabsmænd efterfølgende har begået selvmord mod 22 pct. af de mandlige. I øvrigt viser Hart Hansens undersøgelse nogle af de samme karakteristika som de ovennævnte finske og svenske, nemlig at de drabsmænd, der begår selvmord, gennemgående er noget ældre, kommer fra bedre sociale kår og har højere social status end de drabsmænd, der ikke begår selvmord, og at de relativt ofte har haft psykiske problemer. Endvidere peges på, at disse drabsmænd sjældnere er registreret for kriminalitet, og at der sjældnere har været alkohol involveret i disse sager.

⁷ Se f.eks. Yngve Hammerlin og Georg Schjelderup: *Når livet bliver en byrde. Selvmordsforståelse og problemer ved forebygging*. Oslo: Gyldendal 1994.

⁸ Se Yngve Hammerlin og Regi Theodor Enerstvedt: *Selvmord i virksomhedsforståelsens perspektiv*. Oslo: Falken 1988, s. 181.

⁹ J.P. Hart Hansen: *Drab i Danmark 1946-70*. København: Munksgaard 1977. Derudover har italieneren Saverio Siciliano gennemført en undersøgelse af drab i Danmark 1933-1961. Se *The Crime of Murder in Denmark*. Firenze: Altamont Publishing 1999 (oprindeligt 1965).